

Witold Stankowski

Wątek bydgoski w życiorysie generała brygady Władysława Liniarskiego, komendanta Obszaru/Okręgu Białostockiego Związku Walki Zbrojnej/Armii Krajowej, ps. „Mścisław”

słowa kluczowe: druga wojna światowa, wrzesień 1939 r., Związek Walki Zbrojnej, Armia Krajowa, Żołnierz Wyklęty, Ruch Obrony Praw Człowieka i Obywatela

Generał brygady Władysław Liniarski¹ należy do grona utalentowanych, najdzielniejszych polskich oficerów określanych mianem żołnierzy Polskiego Państwa Podziemnego i Żołnierzy Wyklętych. Na to wpłynęła konspiracyjna działalność plk. Władysława Liniarskiego, jego przynależność do największej struktury wojskowej w Polsce w czasie drugiej wojny światowej Związku Walki Zbrojnej/Armii Krajowej oraz powojenne losy, pozostawanie w podziemiu oraz walka z przemocą, narzuconym Polakom ustrojem komunistycznym w szeregach niepodległościowej organizacji Armia Krajowa Obywateli (lub Obywatelska Armia Krajowa). Należy także wspomnieć o walce plk. Liniarskiego z Niemcami w kampanii wrześniowej 1939 r. Warto wspomnieć, że przygotowanie wojskowe,

¹ Stopień generała brygady został nadany pośmiertnie Władysławowi Liniarskiemu przez Prezydenta RP Andrzeja Dudę w uznaniu zasług i walki na rzecz niepodległości Polski. Za życia, do czasu aresztowania przez Urząd Bezpieczeństwa, Liniarski awansował do stopnia pułkownika. Postanowienie nr 112.19.2017 Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 21 kwietnia 2017 r. w sprawie mianowania na stopień generała brygady na podstawie art. 134 ust. 5 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. oraz art. 76 ust. 4 i ust. 8b w związku z ust. 8 pkt 1 ustawy z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 2016 r. poz. 1534 i 2138 oraz z 2017 r. poz. 60), na wniosek Ministra Obrony Narodowej, mianując pośmiertnie na stopień generała brygady pułkownika Władysława Liniarskiego s. Jana r. 1897, Monitor Polski Dziennik Urzędowy Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 czerwca 2017, poz. 256.

talent dowódczy nabył w wyniku szkolenia wojskowego w czasach Drugiej Rzeczypospolitej oraz przydziału wojskowego do 15 Dywizji Piechoty, jednostki, której siedzibą była Bydgoszcz.

Władysław Liniarski urodził się 23 listopada 1897 r. na wsi, składającej się z dwóch części: Gustawów i Małachów, która w czasie zaboru rosyjskiego administracyjnie przynależała do guberni kieleckiej, w powiecie włoszczowskim, w pobliżu miasteczka Szczekociny. Jego rodzicami byli Jan i Józefa z domu Bielanicz. Liniarscy należeli do uboższego chłopstwa. Byli właścicielami małego gospodarstwa, zaledwie 1,12 ha. Stąd Jan Liniarski dodatkowo trudnił się ciesznielstwem. Pomimo złych warunków materialnych rodziny celem rodziców stało się zapewnienie synowi wykształcenia. Władysław ukończył Szkołę Powszechną w Nakle. Jego pragnieniem było zdobycie zawodu nauczyciela. W 1912 r. rozpoczął naukę w Seminarium Nauczycielskim w Jędrzejowie, przeszedł etap początkowy i uzyskał świadectwo ukończenia szkoły. Brak środków finansowych uniemożliwił mu kontynuację kształcenia w Seminarium. Z racji zdolności dydaktycznych zaczął udzielać lekcji wiejskim dzieciom. Za zarobione pieniądze sam brał korepetycje, których udzielał jeden ze studentów. Pierwsza wojna światowa wpłynęła na dalsze losy Władysława Liniarskiego. W poszukiwaniu pracy wyjechał do Rosji, poza obszar działań wojennych, licząc na znajomość języka rosyjskiego wyniesioną z czasów szkolnych. Zatrzymał się w Moskwie, gdzie podjął pracę w prywatnej firmie sukna. Zarobione pieniądze przeznaczał na naukę, co zaowocowało otrzymaniem świadectwa gimnazjum moskiewskiego (Polskiej Macierzy Szkolnej). Rewolucja bolszewicka w carskiej Rosji spowodowała jego wyjazd z Moskwy i powrót w strony rodzinne. Zaczął udzielać korepetycji, a dochód z nich przeznaczał na prywatne lekcje pod okiem profesorów gimnazjalnych ze Szczekocina. Miał swój cel, którym było zdanie egzaminu dojrzałości, pełnej matury.

Niestabilna sytuacja militarna młodego państwa polskiego, potrzeba zaciągu do wojska nowych rekrutów wpłynęła na powołanie Liniarskiego do służby wojskowej. Trafił do batalionu zapasowego 24 Pułku Piechoty w Radomiu. Odbывał różnego rodzaju szkolenia, kursy, m.in. kwatermistrzowskie, z zakresu gospodarki, rachunkowości wojskowej. Pracował także w kancelarii Zarządu Kwaterunkowego w Radomiu. Po ukończeniu kursu dla oficerów gospodarczych w Krakowie otrzymał przydział do Komisji Gospodarczej Okręgu Generalnego Kielce. Stanowisko oficera gospodarczego piastował w Komisji Gospodarczej Wojskowego Więzienia Śledczego Dowództwa Okręgu Generalnego w Kielcach, a następnie w Wojskowym Więzieniu Śledczym Dowództwa Okręgu Korpusu nr IX w Brześciu nad Bugiem. W mieście tym uczęszczał na kurs maturalny utworzony przy

Gimnazjum im. Romualda Traugutta, który zaowocował zdaniem matury i otrzymaniem w 1922 r. świadectwa dojrzałości. Matura otworzyła Liniarskiemu drogę do awansu oficerskiego. Komendant Wojskowego Więzienia Śledczego w Brześciu nad Bugiem por. Jan Zbyszyński wystąpił z wnioskiem nominacyjnym dla ówczesnego podchorążego na stopień podporucznika. Tak scharakteryzował przyszłego oficera: „pchor. Liniarski jest bardzo zdolnym, uczciwym i pracowitym. Jako p.o. oficera gospodarczego funkcję swą pełni z całą sumiennością, gorliwością i znajomością rzeczy. W obcowaniu z oficerami zawsze uprzejmy, grzeczny, zdyscyplinowany. Zachowanie się jego w służbie i poza służbą bez zarzutu”. Pierwszy wniosek o awans nie został rozpatrzony, dopiero kolejny uzyskał akceptację. 28 sierpnia 1924 r. awansowano Liniarskiego na stopień podporucznika².

W maju 1925 r. podporucznik W. Liniarski został przydzielony do Oddziału Wyszkożenia Dowództwa Okręgu Korpusu nr IX w Brześciu. Z dniem 1 lipca awansowano go na stopień porucznika. W 1932 r. został przeniesiony do Szkoły Podchorążych Piechoty w Ostrowi Mazowieckiej-Komorowie. Zajmował się tam kwatermistrzostwem. Prowadził także późniejszej wykłady³.

Rok 1934 wyróżnia się w karierze wojskowej porucznika W. Liniarskiego. Także w tym roku związał się z Bydgoszczą. Pięcioletni pobyt w Bydgoszczy do czasu wybuchu drugiej wojny światowej jest mało wyeksponowany w jego życiorysie. W. Liniarski otrzymał przydział do

Na zdjęciu pierwszy z prawej Władysław Liniarski jako dowódca 62 pp podczas jednej z uroczystości wojskowych w 1934 r. w Zambrowie. Źródło: A.C. Dobroński, Komendant Władysław Liniarski, <https://poranny.pl/komendant-wladyslaw-liniarski/ar/4896451>

² J.J. Milewski, *Władysław Liniarski (1897-1984) – komendant białostockiego okręgu ZWZ-AK-AKO*, <https://bialystok.ipn.gov.pl/download/79/87848/WladyslawLiniarskibiogram.doc> (dostęp: 24.09.2020). Ten sam autor napisał publikację o charakterze biograficznym poświęconą Władysławowi Liniarskiemu pt. *Władysław Liniarski (1897-1984). Komendant Białostockiego Okręgu ZWZ-AK-AKO*, Białystok 2016, ss. 83. Biografię wydał Instytut Pamięci Narodowej w Warszawie.

³ J.J. Milewski, dz. cyt.

62 Pułku Piechoty. Pułk ten powstanie zawdzięcza walkom o ostateczne granice Drugiej Rzeczypospolitej. Przybycie do Wielkopolski, do Poznania, w grudniu 1918 r. Ignacego Paderewskiego dało początek wybuchowi powstania wielkopolskiego. Z początkiem 1919 r. doszło do walk powstańczych. Zaczęto tworzyć jednostki wojskowe. W marcu 1919 r. zostały uformowane z ochotników pochodzących z Pleszewa i Środy Wielkopolskiej bataliony, które weszły w skład Armii Wielkopolskiej. W 1920 r. Armia Wielkopolska została włączona do regularnych struktur polskiego wojska. Utworzona wcześniej kompania ochotnicza otrzymała numer 62, stając się pułkiem piechoty⁴. Od 24 stycznia 1920 pułk stacjonował w garnizonie Bydgoszcz, w koszarach imienia generała Franciszka Ksawerego Rymkiewicza przy ul. Warszawskiej⁵. 62 Pułk Piechoty wszedł w skład 15 Dywizji Piechoty Armii „Pomorze”. Ostatnim dowódcą był ppłk Heilman-Rawicz. W skład 15 Dywizji Piechoty⁶, którą dowodził generał brygady Z. Przyjałkowski, oprócz 62 Pułku Piechoty wchodziły następujące jednostki: 59 Pułk Piechoty Wielkopolskiej, 61 Pułk Piechoty, 6 Batalion CKM, bataliony Obrony Narodowej „Nakło” i „Bydgoszcz”, 15 Wielkopolski Pułk Artylerii Lekkiej, 15 Dywizjon Artylerii Ciężkiej, 15 Bateria Przeciwlotnicza, Bateria Artylerii Przeciwpancernej, 15 Batalion Saperów, 15 Kompania Telefoniczna, kawaleria dywizyjna, kompania kolarzy, 82 Kompania Czołgów TK oraz służby pomocnicze⁷.

Władysław Liniarski został adiutantem dowódcy pułku, a także dowódcą plutonu. Otrzymał awans do stopnia kapitana. Zyskiwał też coraz lepsze opinie, podkreślano „na każdym kroku ideowe pojmowanie służby”, perfekcyjność w działaniu⁸. Tak o swoim podwładnym pisał dowódca pułku ppłk Kazimierz Heilman-Rawicz: „oficer o wyjątkowej sumienności i pracowitości, akcentujący na każdym kroku ideowe pojmowanie służby. Na stanowisku adiutanta pułku wzorowy. Odznacza się uzdolnieniami organizacyjnymi dzięki czemu życie pułku nacechowane jest pod każdym względem harmonią i celowością wyników. Wyniki pracy stale wzorowe”⁹. Liniarski podczas swojego przydziału wojskowego do Bydgoszczy nabywał tak potrzebne wojskowemu doświadczenie. W szczególach

⁴ *Zarys historii wojennej pułków polskich 1918-1920. 62 Pułk Piechoty*, oprac. L. Radwański, Wojskowe Biuro Historyczne, Warszawa 1929, s. 4-7.

⁵ <http://bydgoszcz.uw.gov.pl/pl/aktualnosci/oddali-zycie-w-obronie-ojczyzny.html> (dostęp: 25.09.2020).

⁶ Zasadą w organizacji wojska w latach II Rzeczypospolitej był określony skład dywizji piechoty. Składała się ona z trzech pułków piechoty i jednego pułku artylerii.

⁷ S. Komornicki, Z. Bielecki, W. Bigoszewska, A. Jońca, *Wojsko Polskie 1939-1945. Barwa i broń*, Warszawa 1984, s. 11.

⁸ A.C. Dobroński, *Komendant Władysław Liniarski*, <https://poranny.pl/komendant-wladyslaw-liniarski/ar/4896451> (dostęp: 25.09.2020).

⁹ J.J. Milewski, dz. cyt.

poznawał dywizję, od sztabu do najniższej jednostki. Przełożeni z myślą o awansowaniu skierowali Liniarskiego ze sztabu na kurs dla dowódców batalionów w Centrum Wyszukolenia Piechoty w Rembertowie. Efektem tego było powierzenie mu dowództwa batalionu przed wybuchem drugiej wojny światowej.

Kapitan Władysław Liniarski na czele ze swoim batalionem został skierowany na trzy miesiące przed wybuchem drugiej wojny światowej w okolice Bydgoszczy, do Trzyczyna. Zadaniem jednostki było budowanie fortyfikacji. W sierpniu 1939 r. batalion przesunięto nad Kanał Notecki. W ostatnim dniu pokoju wieczorem 31 sierpnia zajął pozycje obronne na odcinku Dąbrówka-Trzemiętowo-Wojnowo. Takie rozmieszczenie sił wynikało z przyjętych planów obrony,

w których cała 15 Dywizja Piechoty miała za zadanie zorganizowanie ostatecznej obrony w pasie od północy w rejonie Trzemiętowa – Wojnowa – Trzyczyna – Kruszyna. Batalion kpt. W. Liniarskiego, podobnie jak cała 15 Dywizja Piechoty wraz z częścią 9 Dywizji Piechoty wchodziła w skład tzw. zgrupowania południowego, rozmieszczonego na zachód i północny zachód od Bydgoszczy. Zgrupowanie to wraz ze zgrupowaniem północnym rozmieszczonym wokół Tucholi oraz na południe od Starogardu Gdańskiego miało bronić Pomorza Gdańskiego¹⁰.

Agresja Niemiec na Polskę w dniu 1 września 1939 r. odcisnęła piętno na dalszych losach Władysława Liniarskiego. Jego batalion należący do Armii „Pomorze” znalazł się w ogniu walk atakujących siły niemieckiego Wehrmachtu. Pomorze Gdańskie znalazło się w pasie działań militarnych 4 Armii niemieckiej, której głównym zadaniem było uzyskanie w wyniku błyskawicznego uderzenia połączenia lądowego z Prusami Wschodnimi przez tzw. korytarz pomorski. Efektem tego uderzenia miało być odcięcie i rozbitcie polskich oddziałów na Pomorzu Gdańskim, Pojezierzu Kaszubskim, połączenie III Rzeszy z Prusami Wschodnimi

Kapitan Władysław Liniarski
z 1937 r.

Źródło: <https://armiakrajowa.org.pl/tabliczki/liniarski.html>

¹⁰ J.J. Milewski, dz. cyt.; http://szlakipamieci.kujawskopomorskie.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=52&Itemid=60; W. Jastrzębski, *Bydgoszcz w pierwszych dniach wojny 1939 roku, Bydgoszcz. 650 lat praw miejskich*, pod red. M. Grzegorza, z. Biegańskiego, Bydgoszcz 1996, s. 252.

oraz natarcie po obu brzegach Wisły, wzdłuż Drwęcy w kierunku na Warszawę¹¹. Błyskawiczne natarcie wojsk niemieckich spowodowało przerwanie polskiej obrony w korytarzu pomorskim. Zgrupowanie północne Armii „Pomorze” (część 9 Dywizji Piechoty i 27 Dywizja Piechoty, Pomorska Brygada Kawalerii) poniosło dotkliwe straty w wyniku okrążenia w Borach Tucholskich. Jednostki tego zgrupowania podjęły próbę odwrotu w kierunku południowym, na Bydgoszcz, co się udało tylko części z nich.

Atak Wehrmachtu przyjęły na siebie także jednostki 15 Dywizji Piechoty. Nie były to działania ofensywne, zmasowane w porównaniu do skierowanych na zgrupowanie północne. Od 1 września 1939 r. jednostki 15 Dywizji Piechoty powstrzymywały oddziały niemieckiej 50 Dywizji Piechoty. Walki miały miejsce w okolicach Radzicza, Nakła, Wyrzyska, Mroczy. Sytuacja uległa pogorszeniu po zajęciu Nakła i walkach w okolicach Trzemiętowa. 2 września 1939 r. niemiecki III korpus armijny zaatakował pozycje obronne Polaków w okolicach Ślesina na linii Gumnowice – Wojnowo. Atak na polskie pozycje pomiędzy Trzemiętowem a Wojnowem został powstrzymany. Jednak Niemcy nie zrezygnowali z bombardowania lotniczego Polaków rozmieszczonych w okolicach Osówca i Osowej Góry. Najcięższe walki na tzw. przedmościu bydgoskim, rozegrały się w trzecim dniu wojny. W wyniku starcia pod Wojnowem Polacy musieli opuścić swoje pozycje obronne. Niemcy zajęli Wojnowo. Kolejne walki rozegrały się na przedpolach Mochla. Tam 62 Pułk Piechoty, w składzie którego znajdowała się jednostka kpt. W. Liniarskiego, stawiał do wieczora opór Niemcom. Skuteczny opór polskich wojsk wymusił na niemieckim dowódcy 50 Dywizji Piechoty przegrupowanie sił i zmianę kierunku ataku. Jednocześnie odcięcie korytarza pomorskiego spowodowało, że dowódca Armii „Pomorze” gen. Władysław Bortnowski zdecydował się na opuszczenie pozycji obronnych na przedmościu bydgoskim, z którego w nocy z 3 na 4 września polskie oddziały zaczęły się wycofywać¹².

W jednej z będących w odwrocie z Pomorza Gdańskiego jednostek był kpt. Władysław Liniarski. Armia „Pomorze”, wycofując się przez Bydgoszcz w kierunku Włocławka, wraz z Armią „Poznań” wzięła udział w zwrocie zaczepnym – bitwie nad Bzurą. Po początkowym zaskoczeniu Niemców i sukcesach militarnych wobec przewagi nieprzyjaciela, polskie oddziały podjęły próbę dotarcia do

¹¹ *Wojna obronna Polski 1939. Wybór źródeł*, oprac. M. Cieplewicz, T. Jurga, B. Kozłowski, W. Ryżowski, A. Rzepniewski, P. Stawecki, Warszawa 1968, s. 289; S. Komornicki, Z. Bielecki, W. Bigoszevska, A. Jońca, dz. cyt., s. 20; Szerzej zob. K. Ciechanowski, *Armia „Pomorze”*, Warszawa 1983.

¹² http://4ict.pl/szlaki_pamieci/index.php?option=com_content&view=article&id=52&Itemid=60 (dostęp: 25.09.2020), *Przedmoscie_Bydgoskie_podczas_pierwszych_dni_wrzesnia.pdf*, s. 3, 4.

stolicy. Nie wszystkie jednostki 15 Dywizji Piechoty znalazły się w Warszawie¹³. Część została zatrzymana bądź okrążona na przedpolach Warszawy, w Puszczy Kampinoskiej. Pod Brochowem i Wólką Smolaną w powiecie sochaczewskim rozegrały się walki, w których 61 Pułk Piechoty i 62 Pułk Piechoty próbowały obronić się przed natarciem wroga, aby dotrzeć do stolicy. Obydwa pułki poniosły straty, dotkliwe tym bardziej, że poszczególne jednostki w pułkach utraciły możliwość dowodzenia w wyniku śmierci dowódców bądź odniesionych przez nich ran. Tak walki w okolicach Brochowa i Wólki Smolanej zostały opisane w literaturze przedmiotu: „w godzinach wieczornych 16 września dowódca 15 dywizji piechoty do natarcia przez Brochów i Wólkę Smolaną skierował 62 pułk piechoty, a przez Konary – 61 pułk piechoty [...]. Obydwa pułki walcząc w obronie poniosły dotkliwe straty: poległ dowódca 61 pułku piechoty – mjr Wysocki, dowódca I batalionu – kpt. Zabielski i dowódca III batalionu – mjr Kruczała; z 62 pułku piechoty śmiertelnie ranny został dowódca III batalionu – mjr Liszko oraz dowódca I batalionu – mjr Liniarski. W Tułowicach poległ dowódca 15 dywizjonu artylerii ciężkiej – mjr Starzyński, a artyleria zniszczona została atakami bombowców i czołgów”¹⁴. Podane w cytowanym fragmencie informacje o losach poszczególnych dowódców jednostek nie są pełne. Kapitan Władysław Liniarski nie poległ pod Brochowem. Został tam ranny w brzuch. Rannych polskich żołnierzy przewieziono do szpitala polowego w Rawie Mazowieckiej. Ze szpitala udało się kpt. Liniarskiemu uciec. Zatrzymał się w Częstochowie, gdzie odbywał rekonwalescencję i dochodził do zdrowia. Należy podkreślić, że walki pod Brochowem umożliwiły ratunek polskim oddziałom w celu odejścia na Warszawę. Tak opisał to w swoich wspomnieniach por. Stanisław Sławiński, oficer Oddziału Operacyjnego Sztabu Armii „Pomorze”: „obie Armie – »Poznań« i »Pomorze« – zostały już właściwie otoczone przez wojska niemieckie. Nasze jednostki znalazły się jak gdyby w trójkącie równobocznym, którego 35-40 kilometrową podstawę stanowiła linia obrony tylnej z grupami operacyjnymi gen. Tokarzewskiego i gen. Grzmot-Skotnickiego, a bokami, wynoszącymi po około 40 km i zbiegającymi się w rejonie Brochowa, były brzegi Wisły i Bzury. Ze wszystkich boków trójkąta szło silne natarcie pancernych i zmotoryzowanych dywizji niemieckich. Reszty dopełniało nieprzyjacielskie lotnictwo, nękając nasze oddziały bezustannymi bombardowaniami. Jedynym wyjściem z tej ciężkiej sytuacji dla wszystkich

¹³ J. Danielewicz, *Wyżsi dowódcy wojskowi Bydgoszczy w latach II Rzeczypospolitej, Bydgoszcz. 650 lat praw miejskich*, pod red. M. Grzegorza, z. Biegańskiego, Bydgoszcz 1996, s. 232.

¹⁴ Cyt. za: P. Bauer, B. Polak, *Armia Poznań w wojnie obronnej 1939*, Poznań 1982, s. 409; <http://www.bohaterowie1939.pl/polegly,zabielski,edward,2878.html> (dostęp: 25.09.2020).

naszych wojsk – rzekł w pewnym momencie gen. Tokarzewski – jest wąskie gardło w rejonie Brochowa i Witkowic nad Bzurą”¹⁵.

Z chwilą nastania okupacji niemieckiej i sowieckiej na ziemiach polskich Władysław Liniarski od razu wyraził chęć dalszej walki z agresorem w strukturach budowanego Polskiego Państwa Podziemnego. W styczniu 1940 r. Liniarski został zaprzysiężony w szeregi Związku Walki Zbrojnej. Jeszcze w tym samym roku, jesienią, otrzymał od Komendanta Głównego płk. Stefana Roweckiego ps. „Grot” rozkaz przejścia na tereny Białostoczczyzny. Teren ten znajdował się pod okupacją sowiecką. Komendantem Obszaru i jednocześnie szefem Oddziału II – Wywiadu został kapitan Jan Szulc, natomiast komendantem Okręgu Białystok – kpt. Władysław Liniarski, który sprawował także funkcję szefa Oddziału I – Operacyjnego. Podległy Liniarskiemu teren był szczególnie trudny. Wynikało to z faktu nasycenia agenturą sowiecką i rozbudowaną inwigilacją okupanta. Ponadto na tym terenie zaczęło powstawać bardzo wiele organizacji niepodległościowych, których działania należało skoordynować i podporządkować ogólnemu dowództwu¹⁶. Komendant Okręgu Białystok zaczął rozbudowywać wywiad i strukturę organizacyjną ZWZ. Zdawał sobie sprawę z tego, że rozbudowa podziemia i jego działalność niepodległościowa jest uzależniona od sprawnego, dobrze zakonspirowanego dowodzenia. Stąd Komendant Okręgu rozbudował sieć konspiracyjnych mieszkań, kwater, co niewątpliwie spowodowało, że zarówno Sowietom, jak i Niemcom przez cały okres wojny nie udało się wpaść na trop i aresztować najwyższych struktur okręgu. Tak o Liniarskim napisał w swojej wspomnieniowej publikacji o tworzeniu komunistycznego aparatu władzy w Polsce szef Wydziału Propagandy AK Tadeusz Żenczykowski: „komendantem Okręgu był płk Władysław Liniarski – »Mściśław«, który działalność w Okręgu Białostockim rozpoczął już w październiku 1940 r. Rygorystycznie przestrzegał zasady, by nie mieć stałej siedziby ułatwiającej dekonspirację. Kwatery jego były rozmieszczone na szerokim terenie i ustawicznie zmieniane”¹⁷. Władysław Liniarski w początkowym okresie rozbudowywał kadrowe struktury ZWZ. Po aresztowaniach na początku 1941 r. na szczeblu Komendatury Obszaru ZWZ Liniarski został także Komendantem Obszaru. Po napaści III Rzeszy na Związek Sowiecki struktury podziemia białostockiego rozwinęły swoją działalność sabotażową, dywersyjną, wywiadowczą. W momencie przemianowania 14 lutego 1942 r. Związku Walki Zbrojnej w Armię Krajową Władysław Liniarski został Komendantem Okręgu AK. W 1944 r. Armia Krajowa w okręgu białostockim liczyła 33 tys. osób.

¹⁵ S. Sławiński, *Od Borów Tucholskich do Kampinosu*, Warszawa 1973, s. 215.

¹⁶ A.C. Dobroński, dz. cyt.

¹⁷ T. Żenczykowski, *Polska lubelska 1944*, Warszawa 1990, s. 39.

Brakowało jednak uzbrojenia, które wzmocniłoby wartość bojową konspiracji¹⁸. Do końca wojny Liniarski był awansowany na kolejne stopnie: od majora, 15 lipca 1940 r., do pułkownika, 16 kwietnia 1944 r.

Pod koniec drugiej wojny światowej Komendant Okręgu AK nie wykonał rozkazu Komendanta Głównego AK z 19 stycznia 1945 r. o rozwiązaniu Armii Krajowej. Liniarski uznał, że nadal należy prowadzić działalność konspiracyjną w związku z nadchodzącą kolejną, nową okupacją sowiecką. AK została przekształcona w Armię Krajową Obywateli (lub Obywatelską Armię Krajową). Głównym celem nowo powstałej organizacji była samoobrona polegająca na rejestracji represji sowieckich, rozpracowywaniu agentury władz bezpieczeństwa, likwidacji zdrajców, uwalnianiu więźniów. Podobnie jak podczas wojny wagę przywiązywano także do rozwoju wywiadu i działaniach propagandowych, uświadamiających polskie społeczeństwo o zagrożeniach, niebezpieczeństwach płynących z okupacji sowieckiej i komunizmu. Pomimo przejścia do dalszej konspiracji wobec masowych aresztowań żołnierzy Armii Krajowej, działacze Polskiego Państwa Podziemnego, wystosował 12 lipca 1945 r. list do wojewody białostockiego Stefana Dybowskiego. Zadeklarował w nim, że zaniecha działalności konspiracyjnej i ujawni organizację w przypadku zwolnienia uprzednio aresztowanych żołnierzy Armii Krajowej i nierepresjonowanie wychodzących z podziemia. List pozostał bez odpowiedzi.

Pułkownik Władysław Liniarski został aresztowany przez funkcjonariuszy Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Brwinowie pod Warszawą 31 lipca 1945 r. Podczas przesłuchań w Łodzi funkcjonariusze UB nie wiedzieli, że aresztowali białostockiego Komendanta Okręgu AK. W obliczu pytań przesłuchujących o osobę o pseudonimie „Mścisław” Liniarski doszedł do wniosku, że został zdekonspirowany i dlatego ujawnił swoje prawdziwe nazwisko. Został przewieziony do Warszawy i osadzony jak większość akowców w więzieniu mokotowskim. W śledztwie zarzucano Liniarskiemu udział w szeregach AK, której celem było obalenie ustroju, szerzenie antysowieckiej propagandy. W wyniku postępowania procesowego prowadzonego przed Wojskowym Sądem Rejonowym w Warszawie 20 maja 1946 r. sąd skazał Władysława Liniarskiego na karę śmierci. Najwyższy Sąd Wojskowy odrzucił skargi rewizyjne i utrzymał wyrok. Płk Władysław Liniarski zwrócił się do prezydenta Bolesława Bieruta o ulaskawienie, wskazując na swoje chłopskie pochodzenie, zasługi w walce z Niemcami i współpracę z partyzantką sowiecką. 20 czerwca 1946 r. Bolesław Bierut zamienił wyrok na dziesięć lat więzienia. Na mocy amnestii z 1947 r. Wojskowy Sąd Rejonowy zmniejszył Liniarskiemu karę do siedmiu lat więzienia oraz utratę

¹⁸ J.J. Milewski, dz. cyt.

praw publicznych na lat pięć. Dalsze prośby Liniarskiego o skrócenie czasu odbywania kary ze względu na pozostającą na wolności jego jedyną córkę Zofię pozostały bez odpowiedzi.

Podczas odbywania kary przez Liniarskiego Ministerstwo Bezpieczeństwa Publicznego w 1950 r. aresztowało generała brygady Augusta Emila Fieldorfa ps. „Nil”, który podczas wojny kierował Kedywem (dywersją) w Komendzie Głównej AK. W celu sfabrykowania zarzutów przeciwko „Nilowi” do śledztwa ponownie włączono Liniarskiego. Prokuratura fingowała dowody potwierdzające, że rozkazy i wszelkie instrukcje były przekazywane z Kedywu KG AK, a więc od gen. Fieldorfa, w teren, do poszczególnych okręgów. Na ich podstawie poszczególne struktury AK w terenie rzekomo wykonywały wyroki na donosicielach, zdrajcach. Zarówno podczas pierwszych śledztw, w których zapadł wyrok, jak i w śledztwie przeciwko „Nilowi” Liniarski był fizycznie torturowany i maltretowany psychicznie. Potwierdził, niewątpliwie pod wpływem tortur, że istotnie rozkazy były przekazywane z góry, z Kedywu Komendy Głównej Armii Krajowej. W ten sposób Liniarski stał się świadkiem w zeznaniach, które obciążły gen. bryg. A.E. Fieldorfa „Nila”¹⁹. Na tej podstawie komunistyczne władze bezpieczeństwa przygotowały akt oskarżenia przeciwko gen. „Nilowi”, w którym m.in. zarzucano mu wydawanie rozkazów zwalczania, likwidowania partyzantki sowieckiej, lewicowych konspiracyjnych grup niepodległościowych, jak również obywateli narodowości żydowskiej w województwach białostockim, nowogródzkim i lubelskim²⁰.

Liniarskiego podczas odbywania kary dotknęła szczególna tragedia rodzinna. W październiku 1946 r. w Warszawie została zastrzelona jego żona Irena. Dokonała tego konspiracyjna, antykomunistyczna organizacja Zrzeszenie Wolność i Niezawisłość (WiN), która obarczyła żonę Liniarskiego zarzutami o to, że próbując ratować męża, kontaktowała się w jego sprawie z funkcjonariuszami urzędów bezpieczeństwa, oferując im środki finansowe będące w dyspozycji podziemia. W obawie przed dekonspiracją powojennych struktur przywódczych AK – WiN-u – wydano na nią wyrok, który został wykonany. Na wolności pozostała córka Liniarskiego²¹.

¹⁹ M. Fieldorf, L. Zachuta, *General August Emil Fieldorf 1895-1953*, Warszawa 2013, s. 31.

²⁰ Gen. bryg. A.E. Fieldorf ps. „Nil” został zamordowany przez powieszenie 24 lutego 1953 o godz. 15.00 w więzieniu Warszawa-Mokotów przy ul. Rakowieckiej. Zob. szerzej M. Fieldorf, L. Zachuta, *General „Nil” August Emil Fieldorf*, Instytut Wydawniczy „Pax”, Warszawa 1993; M. Fieldorf, L. Zachuta, *General August Emil Fieldorf 1895-1953*, Warszawa 2013.

²¹ Władysław Liniarski ożenił się 23 listopada 1921 r. z Ireną Bojanowską urodzoną 12 września 1904 r. w Brzeżanach. Z tego związku narodziła się im córka Zofia. Irena Liniarska ps. „Ciotka” podczas wojny, od stycznia 1940 r., była w strukturach ZWZ-AK. Prowadziła punkt kontaktowy. Walczyła w powstaniu warszawskim. Była łączniczką i sanitariuszką.

W 1954 r. schorowany, w złym stanie zdrowia płk Władysław Liniarski wyszedł na wolność. W więzieniu, w szpitalu więziennym, chorował na kamieć wątrobową, zapalenie pęcherzyka żółciowego, kilkakrotnie miał żółtaczkę i marskość wątroby. Śmierć Józefa Stalina, zbliżająca się odwilż w Związku Sowieckim, także w Polsce, spowodowały, że Liniarskiemu nie wytoczono kolejnego procesu, aby skazać go ponownie i wydłużyć karę pozbawienia wolności. Na wolności Liniarski poddał się leczeniu. Następnie podjął pracę w Spółdzielni Pracy „Elektromatyka”, gdzie był zatrudniony do 1968 r. do przejścia na emeryturę.

Bohater wojenny, Żołnierz Wyklęty, Liniarski nieustannie ponawiał swoje podania o rehabilitację, uniewinnienie i zatarcie wyroku. Jedynie w części to mu się udało. Pracując, zaczął udzielać się w organizacji kombatanckiej Związek Bojowników o Wolność i Demokrację, w Komisji Weryfikacyjnej, aby pomóc byłym żołnierzom AK w otrzymaniu uprawnień kombatanckich, a co za tym idzie, pewnych świadczeń poprawiających ich warunki życia. Będąc na emeryturze, włączył się w nurt tworzenia i scalenia środowiska byłych akowców. Działal na rzecz upamiętnienia konspiracji, walk podczas drugiej wojny światowej. Brał udział w organizowanych uroczystościach będących hołdem dla żołnierzy AK. Należał do Rady Dziesięciu, która działała na rzecz byłych żołnierzy AK okręgu białostockiego. W latach tzw. dekady Edwarda Gierka (1970-1980), stał się członkiem Ruchu Obrony Praw Człowieka i Obywatela, organizacji, która stawiała w obronie protestujących, strajkujących osób przeciwko panującemu systemowi politycznemu, jego nadużyciom²².

Pułkownik w stanie spoczynku Władysław Liniarski zmarł 12 kwietnia 1984 r. Został pochowany na cmentarzu na Powązkach w Warszawie. Był odznaczony Krzyżem AK, Orderem Virtuti Militari, czterokrotnie Krzyżem Walecznych, Złotym Krzyżem Zasługi z Mieczami.

W ramach obchodów Narodowego Dnia Pamięci Żołnierzy Wyklętych w dniu 1 marca 2017 r. minister obrony narodowej Antoni Macierewicz nadał 1 Brygadzie Obrony Terytorialnej imię pułkownika Władysława Liniarskiego. Warto byłoby, aby miasto Bydgoszcz w swojej historii jakimś akcentem wspomnieniowym utrwaliło generała brygady Władysława Liniarskiego.

BIBLIOGRAFIA

Bauer P., Polak B., *Armia Poznań w wojnie obronnej 1939*, Poznań 1982, s. 409, <http://www.bohaterowie1939.pl/polegly,zabielski,edward,2878.html> (dostęp: 25.09.2020).

Danielewicz J., *Wyżsi dowódcy wojskowi Bydgoszczy w latach II Rzeczypospolitej*, [w:] *Bydgoszcz. 650 lat praw miejskich*, pod red. M. Grzegorza, Z. Biegańskiego, Bydgoszcz 1996, s. 232.

²² J.J. Milewski, dz. cyt.

- Dobroński A.C., *Komendant Władysław Liniarski*, <https://poranny.pl/komendant-wladyslaw-liniarski/ar/4896451> (dostęp: 25.09.2020).
- Fieldorf M., Zachuta L., *General August Emil Fieldorf 1895-1953*, Warszawa 2013, s. 31.
- Jastrzębski W., *Bydgoszcz w pierwszych dniach wojny 1939 roku*, [w:] *Bydgoszcz. 650 lat praw miejskich*, pod red. M. Grzegorza, Z. Biegańskiego, Bydgoszcz 1996, s. 252.
- Komornicki S., Bielecki Z., Bigoszevska W., Jońca A., Ciechanowski K., *Armia „Pomorze”*, Warszawa 1983.
- Komornicki S., Bielecki Z., Bigoszevska, W., Jońca A., *Wojsko Polskie 1939-1945. Barwa i broń*, Warszawa 1984, s. 11.
- Milewski J.J., *Władysław Liniarski (1897-1984) – komendant białostockiego okręgu ZWZ-AK-AKO*, <https://bialystok.ipn.gov.pl/download/79/87848/WladyslawLiniarskibiogram.doc>.
- Ślawiński S., *Od Borów Tucholskich do Kampinosu*, Warszawa 1973, s. 215.
- Wojna obronna Polski 1939. Wybór źródeł*, oprac. M. Cielewicz, T. Jurga, B. Kozłowski, W. Ryzowski, A. Rzepniewski, P. Stawecki, Warszawa 1968, s. 289.
- Zarys historii wojennej pułków polskich 1918-1920. 62 Pułk Piechoty*, oprac. L. Radwański, Wojskowe Biuro Historyczne, Warszawa 1929, s. 4-7.
- Żenczykowski T., *Polska lubelska 1944*, Warszawa 1990, s. 39.

The Bydgoszcz theme in the biography of Brigadier General Władysław Liniarski, commander of the Białystok Area/District of the Union of Armed Struggle/Home Army, a.k.a. “Mścisław”

keywords: World War II, September 1939, Union of Armed Struggle, Home Army, an indomitable soldier, Movement for Defense of Human and Civic Rights

Summary

Brigadier General Władysław Liniarski (1897-1984) was coming from the region that was annexed by Russia, which was part of Kielce Governorate, Włoszczowa County, in the proximity of the small town of Szczekociny (Gustawów and Małachów villages). After his graduation from high school, he served in the military in Radom, Kielce, and Brest-on-the-Bug. The year 1934 marked a special period in the military career of Lieutenant W. Liniarski. He was sent to Bydgoszcz. He was assigned to the 62nd Infantry Regiment. He stayed in Bydgoszcz until the outbreak of World War II. He served as regimental adjutant and platoon commander. He fought in the 1939 September Campaign at the bridgehead of Bydgoszcz. He was injured during the Battle of the Bzura, in Kampinos. Just after the German and Soviet occupation of Poland, Władysław became a member of structures of the newly instituted Polish Underground State, in the Union of Armed Struggle - the Home Army. He was the Commanding Officer of the

Białystok District and chief of the 1st Operational Division. In the end of World War II, as the Commanding Officer of the Home Army District, he refused an order of the Commander in Chief of the Home Army of January 19, 1945 to disband the Home Army. He also decided to continue the underground activity in the face of the Soviets' imminent approach to Poland and subsequent new occupation. The Home Army units subordinated to him were changed into an organization operating under a new name – the Citizens' Home Army. After the war, he was arrested by the Security Service. He was tortured and sentenced. The Military District Court in Warsaw sentenced Władysław Liniarski to death penalty. The Highest Military Court rejected appeals and upheld the sentence. President Bolesław Bierut granted a pardon to W. Liniarski. The death penalty was changed to life in prison. In 1954, seriously ill, he was released. He documented activity of the Home Army during the war. He also fought for the veterans' rights for his former soldiers. He was a member of the Movement for Defense of Human and Civic Rights. He was posthumously promoted to the rank of Brigadier General. Władysław Liniarski was one of the most talented, bravest Polish officers - the indomitable soldiers of the Polish Underground State.

**Der Faden von Bydgoszcz in dem Lebenslauf des Brigadegenerals
Władysław Liniarski, des Kommandanten des Bezirks von Białystok
des Verbands für militärische Kämpfe/der Polnischen Heimatarmee,
Deckname "Mścisław"**

Schlüsselwörter: Zweiter Weltkrieg, September 1939, Verband für militärische Kämpfe, Polnische Heimatarmee, Verstoßene Soldaten, Bewegung zur Verteidigung der Menschen- und Bürgerrechte

Zusammenfassung

Der Brigadegeneral Władysław Liniarski (1897-1984) stammte aus dem russischen Teilungsgebiet, das zum Gouvernement Kielce gehörte, aus dem Landkreis Włoszczowa, in der Nähe des Städtchens Szczekociny (Dorf Gustawów und Małachów). Nach dem Abitur leistete er seinen Militärdienst in Radom, Kielce, Brest am Westlichen Bug ab. Das Jahr 1934 zeichnete sich in dem militärischen Werdegang des Oberleutnants W. Liniarski aus. Er wurde nach Bydgoszcz eingewiesen und dem 62. Infanterieregiment zugeteilt. In Bydgoszcz hielt er sich bis zum Ausbruch des Zweiten Weltkrieges auf. Er war Adjutant des Regimentskommandanten sowie Truppenführer. Er kämpfte im Polenfeldzug im Bezirk Przedmoście Bydgoskie. In den Kämpfen während der Schlacht am Fluss Bzura,

in Kampinos, wurde er verletzt. Beim Eintritt der deutschen und russischen Besetzung auf den Gebieten Polens kam Władysław in die Strukturen des entstehenden Polnischen Untergrundstaates, des Verbands für militärische Kämpfe – der Polnischen Heimatarmee. Er wurde zum Kommandanten des Bezirks Białystok und zum Vorgesetzten der I. Einsatzabteilung ernannt. Gegen Ende des Zweiten Weltkrieges als Bezirkskommandant der Polnischen Heimatarmee führte er den Befehl des Oberbefehlshabers der Polnischen Heimatarmee vom 19. Januar 1945 bezüglich der Auflösung der Polnischen Heimatarmee nicht aus. Er vertrat den Standpunkt, dass die konspirative Tätigkeit im Zusammenhang mit der kommenden weiteren, neuen sowjetischen Besetzung auszuüben war. Die ihm untergeordneten Abteilungen der Polnischen Heimatarmee wurden in eine Organisation mit einem neuen Namen, und zwar „Polnische Heimatarmee der Bürger“ umgewandelt. Nach dem Krieg wurde Władysław Liniarski durch das Amt für Öffentliche Sicherheit verhaftet. Man folterte und verurteilte ihn. Das Militärische Bezirksgericht in Warszawa hat Władysław Liniarski zur Todesstrafe verurteilt. Der Oberste Militärgerichtshof lehnte die Revisionsbeschwerden ab und bestätigte das Urteil. Der Staatspräsident Bolesław Bierut hat W. Liniarski begnadigt. Die Todesstrafe wurde in eine Freiheitsstrafe umgewandelt. Im Jahr 1954 wurde er siechend und in schlechtem Gesundheitszustand freigelassen. Er dokumentierte die Handlungen der Polnischen Heimatarmee während des Krieges, bemühte sich um Veteranenrechte seinen ehemaligen Soldaten gegenüber. Er war Mitglied der Bewegung zur Verteidigung der Menschen- und Bürgerrechte. Nach dem Tode wurde ihm der Rang eines Brigadegenerals verliehen. Władysław Liniarski gehört zum Kreis der begabten und tapfersten polnischen Offiziere, die als Soldaten des Polnischen Untergrundstaates und als Verstoßene Soldaten bezeichnet werden.